

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2024

1/2-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқаргы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз хәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы гүўалық берилген.*

Нөкис

1/2-сан 2024

март

Шөлкемлестирүүшилер:

*Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириу Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы*

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ
Сапардурды АБАЕВ
Адхамжон АБДУРАШИТОВ
ХАЙРУЛЛА АЛЯМИНОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Интизар АБДИРИМОВА
Тўлкин АЛЛАЁРОВ
Марифжон АХМЕДОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Ботир БОЙМЕТОВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА
Шахло БОТИРОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Алишер ЖУМАНОВ
Гулнара ЖУМАШЕВА
Холбой ИБРАГИМОВ
Шохида ИСТАМОВА
Умида ИБРАГИМОВА
Лола ИСРОИЛОВА
Меуерг ПАЗЫЛОВА
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Захия НАРИМБЕТОВА
Хушбоқ НОРБЎТАЕВ
Улфат МАҲҚАМОВ
Уролбой МИРСАНОВ

Сафо МАТЧОН
Шуқурилло МАРДОНОВ
Камаладин МАТЯКУБОВ
Раъно ОРИПОВА
Бахтиёр РАХИМОВ
Фуркат РАЖАБОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Дилшода САПАРБАЕВА
Феруза САПАЕВА
Зайниддин САНАҚУЛОВ
Қаххор ТУРСУНОВ
Амина ТЕМИРБЕКОВА
Нурзода ТОШЕВА
Қуанишбек ТУРЕКЕЕВ
Тажибай УТЕБАЕВ
Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Вохид КАРАЕВ
Гулмира ҚАРЛЫБАЕВА
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА
Гавхар ЭШЧАНОВА
Қонысбай ЮСУПОВ

МАЗМУНЫ

ТИЛ ХЭМ ЭДЕБИЯТ

Истамова Ш.М., Шарипова М.Б. Алишер Навоийнинг литеронимик муаммо санъатидан фойдаланиш маҳорати	6
Nurova F.K. O'zbek tilida to'liqsiz fe'llar	12
Xoliyorov B.H. Nofilologik oliy o'quv yurtlarida ingliz tili leksik kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy asoslari	16
Nuriddinova N. Ergonimlarning lisoniy maqomi	21
Otabayev M.N. The role of games in teaching english	25
Majidova G. Strategies for developing students' critical thinking skills in teaching foreign languages	29
Tangatov B.B. The importance of storytelling in teaching english	34
Rahimov A.B., Abdullaev Z. Modern technologies in the process of teaching foreign languages in higher educational institutions	37
Rahimov A.B. Teaching foreign languages in technical higher educational institutions (on integrated approach)	43

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Shamiyeva O.R. Глобаллашув жараёнида ёшлар таълими ва тарбиясига оид масалалар	48
Tosheva N.T. Ta'lim tizimini modernizatsiyalash jarayonida o'qituvchilarning innovatsion pedagogik faoliyatlarini tashxislash turlari va prinsiplari	57
Sobirova Sh.U. Ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati	67
Камилова Г.А. Экологик маданиятни ривожлантиришнинг дидактик тизимини такомиллаштириш	74
Musinova A. S. Qanday qilib talabalarni oliy o'quv yurtlarining ijodiy birlashmalari, to'garaklari va bo'limlariga jalb qilish kerak	79
Adhamjonova H.A. Talabalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning pedagogik mexanizmlari	89
G'ulomjonova Z.A. Talabalarda muloqot madaniyatini shakllantirish afzalliklari	95
Abdullayeva U.T., Ongarov M.B. Talabalarning bilim ko'nikma va malakalarini shakllantirishda kommunikativ boshqaruvning zarurati	100
Norinov M.U. Multimediya vositalari asosida kasbiy kompetensiyani rivojlantirishning ijtimoiy va pedagogik jihatlari	107
Abdurahmonova D.Sh. Multimediali zamonaviy o'qitish vositalaridan foydalanishning didaktik jihatlari	112
Турдиев Ж. Р. Индивидуал таълим муҳитида талабаларнинг дидактик компетенцияларини ривожлантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари	119
Ҳамраева Г.Р. Олий таълим муассасалари талабаларини дарс машғулотлари жараёнида рақамли компетенцияларини баҳолаш усуллари	125
Yusupova A.P. Dual ta'lim shaklining ta'lim dasturlarini ishlab chiqishning o'ziga xosligi	132
Mavlonov N.Sh. Ta'lim tashkilotini boshqarishda innovatsiyon yondashuvlarni joriy etish imkoniyatlari	140
Shayzakova N.S. Zamonaviy ta'limda bo'lajak o'qituvchilarning deontologik malakasini rivojlantirishning ahamiyati	145
Do'stov S. Tabiiy fanlarni o'qitishda o'quvchi ekologik tafakkurini shakllantirish metodikasi	150
Jumanov A.A., Isamidinova Z. G. Natijaga yo'naltirilgan uzluksiz ta'limni joriy etish tendensiyalari	157
Xasanov M. Professional ta'lim muassasalari bitiruvchilarini rakobatbardoshligini shakllantirish	162

QANDAY QILIB TALABALARNI OLIY O‘QUV YURTLARINING IJODIY BIRLASHMALARI, TO‘GARAKLARI VA BO‘LIMLARIGA JALB QILISH KERAK

Musinova A. S.

Buxoro davlat universitetining katta o‘qituvchisi

Tayanch so‘zlar: o‘quv jarayoni, e‘lonlar, reklama bannerlari, ish ko‘rgazmalari, iste‘dodlar, qobiliyatlar.

Ключевые слова: учебный процесс, объявления, рекламные банеры, выставки работ, таланты, способности.

Key words: educational process, announcements, advertising banners, exhibitions of works, talents, abilities.

Qo‘shimcha ta‘lim bo‘limidagi o‘quv jarayoni 10 sentyabrdan boshlanadi. Ya‘ni, 10 sentyabrga qadar talabalar guruhlari tuzilishi kerak, ammo tajriba shuni ko‘rsatadiki, 10 sentyabrgacha bo‘lgan vaqt bolalarni to‘garaklarga jalb qilish uchun eng qimmatli hisoblanadi. Va bu yerda siz targ‘ibot ishlarining texnologiyasini eng kichik tafsilotlarigacha o‘ylab ko‘rishingiz kerak.

Qachon boshlash kerak? Ehtimol, o‘quv yili oxirida. Ko‘rgazmali chiqishlar, tanlovlar, ko‘rgazmalar, mutaxassislar, ota-onalar, talabalar taklifi bilan yakuniy bayram. Bularning barchasi bizning muassasamizda amalga oshiriladi. Ammo, qoida tariqasida, ular kelishadi, shug‘ullanadiganlar ishtirok etadilar. Har bir o‘qituvchi ushbu faoliyat turida tajribaga ega: u auditoriyalar bo‘ylab yuradi, e‘lonlarni osib qo‘yadi. Hech qanday holatda buni e‘tiborsiz qoldirmaslik kerak. Ammo siz boshqa vositalardan foydalanishingiz mumkin.

Reklama tashkiloti:

E‘lonlar, reklama bannerlari, ish ko‘rgazmalari.

Talabalar bilan auditoriyalarda uchrashish, ota – onalar yig‘ilishlarida qatnashish, rahbarlar bilan aloqa qilish, o‘qituvchilarning o‘zini o‘zi taqdim etishi va mahorat darslari.

Ijodiy birlashmadagi birinchi darslar

Har bir qo‘shimcha ta‘lim o‘qituvchisi bolalar bilan birinchi uchrashuvlarning muhimligini aniq bilishi kerak, chunki ular ko‘p jihatdan keyingi barcha ishlarning muvaffaqiyatini belgilaydilar. Jarayonning barcha ishtirokchilari o‘rtasidagi munosabatlarning rivojlanayotgan uslubi, birgalikda ishlashga ijobiy munosabat va paydo bo‘layotgan axloqiy muhit talabalarni bo‘lajak faoliyatga jalb qilishga yordam beradi va ularning o‘quv mashg‘ulotlariga munosabatini belgilaydi.

Birinchi mashg‘ulotlar davomida o‘qituvchi bir qator o‘quv vazifalarini hal qiladi:

1) talabalar uchun to‘garakdagi darslarga ijobiy munosabatni yaratish, ularga qiziqish va kerakli bilim va ko‘nikmalarni egallash istagini uyg‘otish;

2) bolalarni ta‘lim dasturi, bolalar uyushmasida ishlash qoidalari va shaxsiy rivojlanish istiqbollari bilan tanishtirish;

3) bolalarni muassasa, tarkibiy bo‘linma va bolalar uyushmasi bilan tanishtirish;

4) ushbu turdagi faoliyatda bolalarning boshlang‘ich tayyorgarligi darajasini aniqlash;

5) talabalar haqida kerakli ma‘lumotlarni oling;

6) talabalarni jamoaviy faoliyatga jalb qilish, bolalar jamoasini shakllantirish bo‘yicha ishlarni boshlash.

Birinchi dars jarayonida talabalarni bir-biri bilan va o‘qituvchi bilan tanishtirishdan boshlanishi kerak. Ushbu dars natijasi:

– o‘qituvchi talabalar ularning har birini ushbu doiraga yozilishga undagan sabablarni bilishadi.

Darsning ikkinchi bosqichi-o‘qituvchining to‘garak haqidagi suhbat. Bunday hikoyada quyidagilarni kiritish kerak:

– talabalarga talabalar birlashmasining maqsad va vazifalarini, uning ta‘lim dasturining mazmunini tushuntirish,

– darslarning birinchi yilining mazmuni va natijalarining tavsifi,

– hunarmandchilikning asosiy bosqichlarini tushuntirish,

– hikoyadumumantalabalarbirlashmasivauningalohidatarbiyalanuvchilarining yutuqlari,

– talabalarni talabalar birlashmasi a‘zolarining yutuq va diplomlari, va ularni olish shartlari bilan tanishtirish,

– to‘garak an‘analari haqida hikoya.

Bunday suhbat davomida bolalarning e‘tiborini ushbu faoliyat sohasida (kasb olish, kasb-hunar ta‘limi muassasasini tanlash) ular uchun qanday istiqbollar ochilishi mumkinligiga qaratish lozim.

Shuningdek, talabalarga to‘garak darslarida olingan bilim va ko‘nikmalardan hayotning boshqa sohalarida – amalda, o‘quv jarayonida va hokazolarda qanday foydalanish mumkinligini tushuntirish kerak.

Vizual materiallar o‘qituvchining hikoyasiga yaxshi hamroh bo‘ladi:

- talabalar ijodiy ishlari ko‘rgazmasi;
- devoriy gazetasi yoki qo‘lyozma jurnali;
- foto albomi;
- fotosuratlar, slaydlar va videolar;
- to‘garaklarning farqlash belgilari;
- talabalar mukofotlari;

kitoblar va davriy nashrlar ko‘rgazmasi;

- axborot stendi.

Darsning keyingi bosqichi-ushbu turdagi faoliyatda bolalarning boshlang‘ich tayyorgarligi darajasini aniqlash. Buning uchun siz foydalanishingiz mumkin:

- so‘rov va suhbat;
- tanlovlar va musobaqalar;
- ta‘lim o‘yinlari;
- amaliy ish yoki ijodiy vazifani bajarish.

Amaliy tabiatdagi talabalar uyushmalarida siz bolalardan uydan o‘z qo‘llari bilan qilingan ishlarni olib kelishlarini so‘rashingiz mumkin.

Darsning ushbu bosqichining natijasi keyinchalik quyidagilar uchun asos bo‘ladi:

- ta‘lim dasturiga tuzatishlar kiritish;
- individual vazifalarni ishlab chiqish;
- kollektiv ishlarni bajarish uchun talabalarni kichik guruhlarga va bo‘g‘inlarga birlashtirish.

Birinchi darsda asosiy o‘quv jarayonini boshlash kerak:

- talabalarni birinchi bosqich yoki biron bir vosita, material bilan tanishtirish.

Talabalar birlashmasining ikkinchi o‘quv mashg‘uloti bolalar jamoasini shakllantirish faoliyati bilan boshlanishi kerak. Bu quyidagi tadbirlar bo‘lishi mumkin:

- o‘quv jarayonining barcha ishtirokchilarining o‘zaro munosabatlari qoidalarini muhokama qilish;
- to‘garak hayotining huquq va majburiyatlarini mustaqil ravishda shakllantirish yoki muhokama qilish;
- bir martalik va doimiy topshiriqlarni taqsimlash;
- axborot uzatish tizimini shakllantirish.

Ushbu darsning natijasi:

- talabalar birlashmasida xayrixohlik va o‘zaro yordam muhitini, ijobiy axloqiy va psixologik muhitni yaratish;
- talabalarning o‘zaro javobgarligini tushunish;
- har bir talabani faol muloqot va ijtimoiy faoliyatga kiritish;
- talabalar o‘zini o‘zi boshqarish tizimini shakllantirish bo‘yicha ishlarning boshlanishi.

Darslarning keyingi bosqichi o'quv jarayonining o'zi. Darsning ushbu qismini bolalarga o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish qoidalari va xavfsizlik choralarini tushuntirish bilan boshlash kerak. Bundan tashqari, o'qituvchi birinchi o'quv mavzusini tushuntirishga o'tadi.

To'garak - bu talabalar faoliyatga bo'lgan ehtiyojlarini qondira oladigan joy, kuch sinash, kerakli bilimlarni egallash, talabalarning qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirish. Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish bo'yicha to'garak ishlarida mehnatni ilmiy tashkil etish va qulay iqlim eng muhim shartlardir. To'g'ri tashkil etilgan to'garak mashg'ulotlari nafaqat tarbiyaviy, balki sog'lomlashtirish ahamiyatiga ham ega. To'garak mashg'ulotlari tananing pasaygan ish faoliyatini tiklashni ta'minlaydi. To'garakning muvaffaqiyatli ishlashi uchun muhim shart-bu rejalashtirish. Yillik rejani tuzish uchun ma'lumot manbai nafaqat o'quv ishlari dasturi, balki o'tgan yil davomida to'garak ishining natijalari hamdir. Talabalarning katta qiziqishini uyg'otgan to'garak ishining eng samarali shakllari yangi o'quv yilida ularni saqlab qolish, rivojlantirish va takomillashtirish kerak. Vizual, haqiqiy rejalashtirish ijobiy natijani oldindan belgilaydi va asosiy narsani o'tkazib yuborishga imkon bermaydi.

Ota-onalar bilan ishlash.

Talaba uchun eng yaqin odamlar, albatta, uning ota-onasi. Ulardan yaxshiroq hech kim o'z farzandining fe'l — atvorini, fe'l-atvorini bilmaydi, demak, ulardan boshqa hech kim odamga yangi kasb bilan tanishish va aloqalarni mustahkamlashda yordam bera olmaydi-kim biladi? - vaqt o'tishi bilan u jiddiy ehtirosga yoki hatto kasbga aylanishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchi iloji boricha ota-onani o'quv jarayoniga jalb qilishi kerak. Oila a'zolari o'qituvchining va birinchi navbatda talabaning ajralmas yordamchisiga aylanishlari mumkin.

Ota-onalar bilan ishlashni tashkil qilish usullari.

Ota-onalar bilan ishlash nafaqat bitta o'qituvchi darajasida, balki ta'lim muassasasi darajasida ham amalga oshirilishi kerak. Va bu yerda ma'muriyatning pozitsiyasi muhim rol o'ynaydi. Ota-onalarning umuëmiy yig'ilishlarida ma'muriyat ota-onalarni normativ-huquqiy hujjatlar, universitetning holati, ichki tartib, minimal talablar bilan tanishtirishi, fakultet faxrlanadigan ijodiy birlashmalarga tashrif buyuradigan istiqbolli talabalarni misol qilib keltirishi, ushbu talabalarning ota-onalari bilan uchrashuvlar tashkil qilishi, bir so'z bilan aytganda, asossiz motivatsiya yaratishi mumkin. Ota-onalarning so'rovini o'rganish va o'quv natijalarini tahlil qilish uchun siz muntazam ravishda so'rov o'tkazishingiz mumkin.

Ota-onalar bilan ishlashni faollashtirish, oilani o'quv jarayonida ishtirok etishga jalb qilishning yangi usullarini izlash, to'garak rahbarining ota – onalar bilan o'zaro munosabati uning faoliyatining eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Ota-onalar uchun yig'ilishlar, maslahatlashuvlar o'tkazish, ota-onalarga ta'lim dasturining ahamiyatini tushuntirish, ota-onalarni uyushmada ko'rgazmalar,

tadbirlar, qo'shma ekskursiyalarni tashkil etishga jalb qilish, eng faol ota-onalarni rag'batlantirish, minnatdorchilik xatlarini topshirish, ota-onalarga tashrif buyurish to'garak o'quvchilari o'qiydigan guruhlardagi yig'ilishlar universitet o'qituvchisiga bolalarni to'garaklarga jalb qilish va kontingentni saqlashda ota-onalarni asosiy yordamchilariga aylantirishga yordam beradi.

Ota-onalar yig'ilishlari va ota-onalar bilan suhbatlar uchun ma'lumot.

Ota-onaning umidlari yoki nima uchun talaba aylanaga borishi kerak.

Endi talabalar o'zlari bo'linga, to'garakka borishlari, mashg'ulotlarda qatnashishlari kerak. Buning uchun biz o'qituvchilar yoshlarni xalq amaliy san'atiga o'rgatish uchun har tomonlama qiziqtirishga va jalb qilishga tayyormiz.

Bizni umidlarimiz katta, behuda emas, chunki biz juda ko'p harakat qilamiz. Professional to'garaklarga qatnaydigan talabalar yaxshi rivojlanadi; ular nimanidir o'rganadilar; bu tashriflar (va o'qituvchilarning sa'y-harakatlari) unga keyingi hayot uchun zarur bo'lgan narsani beradi. Biz ko'rinadigan natijaga erishmoqchimiz. O, biz hatto natija tez orada kelmasligiga ishonamiz va bu uning ishi, hisobot nutqi yoki musobaqaga sayohat bo'lishi shart emas. Ammo bizning talabamiz va hech qanday to'garak va bo'limlarda qatnashmaydigan boshqa talabalar o'rtasida farq bo'lishi kerak.

Talaba bilan gaplashing, ehtimol u bu to'garakga qizqmaydi, chunki bu qiyin, talaba tengdoshlardan orqada qoladi. Rahbar bilan aloqada bo'lish zarur. Unga yordam bering va qandaydir natija bo'lishi uchun uni "yana bir haftaga ishlang, o'xshab ketadi" deb ishontiring. Yakuniy natijaga erishish, kichik va kamtar bo'lsin, lekin ko'rinadigan bo'lsin – bu talaba uchun juda muhim mahorat.

Shunday qilib, talaba musiqa yoki xalq hunarmandchiligini tark etadi, chunki u charchagan, hech narsaga vaqt topolmaydi. Va bir necha yil ichida u pushaymon bo'ladi.

Umumiy retsept yo'q. Talabangizga ehtiyot bo'ling, his eting, qanday qilib to'g'ri ish qilishni taxmin qiling. Yaxshi pedagog bo'lish ham iste'doddir!

Rahbar va talaba kayfiyat va motivlarga mos kelishi kerak. Darsni olib boruvchi rahbar bilan gaplashing: u nimani xohlaydi? Bu masalada uning uchun asosiy narsa nima? Bolalarni spektaklga tayyorlaysizmi? Sovrinli o'rinlarni egallaysizmi? Ularni bir necha soat band qilasizmi? Ularga ma'lum bir mahoratni o'rgatasizmi? Ulardan haqiqiy erkaklar, xonimlar, professionallar yasaysizmi? Ularga go'zallikni ko'rsatasizmi? Talabalarga ularning imkoniyatlarini ochasizmi? Maqsadlarning ustuvorligi yo'q, ularning har biriga rioya qilish bolangizga juda ko'p narsalarni berishi mumkin.

Menimcha, chinakam ishtiyoqli odam bilan mashg'ulotlar o'z-o'zidan qimmatlidir. Yoshlar endi ta'lim muassasasi va uydan tashqarida shunchaki hayotga ega emaslar. Talaba yoshlar yangi do'stlar topishi, o'zlarini isbotlashlari, dunyoning qiyinchiliklariga duch kelishlari, materialning qarshiligiga duch keladigan joylar

yeterli emas. Qiyinchiliklarni, dangasalikni va qo‘rquvini yengib o‘tishni, sabr-toqatni o‘rganishni va umuman o‘rganishni istagan maqsadlari yetarli yoshlar o‘z oldiga qo‘ygan maqsadiga erishadi.

Muvaffaqiyatli tanlangan to‘garak, qiziqarli biznes sovrinlar to‘plami va hatto ko‘nikmalar to‘plami emas, balki xarakterni tarbiyalash uchun qimmatlidir. Bu “darsdan keyin” darslarda asosiy narsa. Biroq, ko‘plab ota-onalar buni bilishadi va tushunishadi, shuning uchun ular g‘azablanadilar: “nega bir joydan ikkinchi joyga sakrayapsiz? Nega harakat qilmaysiz? Nima uchun boshlagan ishingizni tashlaysiz?”. Agar talaba umuman qiziqmasa, “ishlamaydi” va uni hech narsa bu to‘garakda ushlab turmasa, ketish yaxshiroqdir. Ammo shunday bo‘ladiki, bolalar shunchaki charchashadi, keyin halol ogohlantirib, bir yoki ikki hafta tanaffus qilish kifoya: “siz dam olsangiz, boshqalar oldinga boradilar”. Shunday qilib, bola uchun to‘garakda bo‘lish jarayoni muhimroq, natija ikkinchi darajali.

Iste‘odlar va qobiliyatlar.

Agar ota-ona farzandi biron bir narsada mohir iste‘odli ekanligiga shubha qilsa, o‘qituvchisini izlashi kerak. O‘qituvchi iste‘odni ochib beradigan va uni mustahkamlaydigan, bolani ishlashga o‘rgatadigan, unga mahorat asoslarini beradigan kishi. Boshqa yo‘l yo‘q. E‘tiborli rahbar har qanday talabada qobiliyatlarni ochib beradigan bo‘lishi lozim. O‘z ishining iqtidorli usatasi bo‘lgan o‘qituvchilar, talaba bilan ishlagandan so‘ng, albata uning hurmati va ishonchiga sazovor bo‘ladi. Odatda o‘qituvchilarning o‘zlari iqtidorli talabaga qiziqishadi.

Talaba kun bo‘yi o‘zi ustida ishlashga yoki ixtiro qilishga tayyor ekanligi, u o‘zi yoqtirgan ish bilan bandligini isbotlaydi va yaxshi rahbarning vazifasi unga poydevor berish, mahoratni o‘rgatishdir. Ammo bu uning “iste‘odi” haqida hali hech narsa demaydi. Barcha bolalar iqtidorli bo‘ladim, faqat bu iqtidorni yuzaga chiqarib bilish kerak. Barcha yoshlarga naqshlarni chizish, ixtiro qilish va qofiyalash, asbob-uskunalar bilan ishlash, sport mashqlari to‘plamini bajarish va shunga o‘xshash ko‘nikmalarni o‘rgatilishi mumkin.

Qobiliyatlarni rivojlantirish mumkin, ammo iste‘odga ishonish mumkin emas. Ushbu yuqori umidlar bolani ruhiy jihatdan siqib chiqarishi mumkin. Iste‘od nafaqat qobiliyat + yillar davomida ishlash, balki ichki tug‘ma qat‘iyatlilik, tanlangan ishda mujassam bo‘lish istagi, boshqa odamlarga qaraganda kuchliroqdir. Va yana bir nechta sirli tarkibiy qismlar, masalan, maxsus, ko‘pincha – dunyoning yangi va yangi ko‘rinishi.

Doira rejasini amalga oshirishdan nimani kutishimiz mumkin. Talaba yangi narsalarga duch keladi: odamlar, qoidalar, qiyinchiliklar, narsalar. U do‘stlari va o‘qituvchisini topish imkoniyatiga ega. U o‘zini har xil rejadagi hayotiy vaziyatlarda namoyon qila oladi va biz u yerda bo‘lamiz va agar biror narsa bo‘lsa, yordam beramiz. Biz uning shaxsiyati paydo bo‘lishiga yordam berish uchun uni doiraga olib boramiz.

Ammo eng katta yutuq shundaki, yoshlar o'zlari ustida ishlashni, boshlagan ishlarini oxirigacha yetkazishni, ishga diqqat bilan qarashni va boshqa odamlar bilan muloqot qilishni o'rganadilar.

Ammo shuni unutmangki, bu ish talaba uchun sevimli va kerakli bo'lishi kerak! Talaba o'zi uchun to'garakni qanday tanlashi mumkin.

To'garakdagi darslar, bo'limlar qo'shimcha vaqt talab etadi. To'garaklar vaqt talab etadi deb da'vo qiladigan yoshlar bilan rozi bo'lmaslik mumkin emas. Biroq, talaba kun bo'yi o'qish imkoniyatiga ega emas, u hali ham dam olishga muhtoj. To'garakdagi darslar mumkin bo'lgan variantlardan biridir.

To'garakdagi darslar, bo'limlar qo'shimcha yuklardir. Darhaqiqat, talaba allaqachon ulg'aygan. Talabalarga qo'yiladigan talablar, o'rganilayotgan fanlar soni, o'quv materialining murakkablik darajasi o'sib bormoqda. Va buni hisobga olish kerak. To'garakni tanlashda talaba me'yorga rioya qilishi kerak. Kundalik mashg'ulotlar bir necha soat davom etishini inobatga olgan holda to'garakga yozdirish kerak. Dam olishni tashkil qilish uchun haftasiga 40-50 daqiqa davomida ikkita dars yetarli.

Bir vaqtning o'zida bir nechta to'garaklarga yozilishga urinmaslik tavsiya etiladi. Boshlash uchun talaba o'zini bitta, maksimal — ikkitasi bilan cheklashi kerak. Agar bo'sh vaqt qolsa, talaba har doim boshqa joyga borishi mumkin.

To'garakdagi darslar, yosh avlod uchun qo'shimcha yukdir.

Shunday qilib, ijobiy va salbiy tomonlarini ko'rib chiqib, talaba biron bir to'garakga borishga qaror qildi, ammo qaysi biriga hali bilmaydi? Bittasini tanlash haqiqatan ham oson ish emas. Tanlov juda katta, hatto ko'zlar ham tarqaladi. Biz hech bo'lmaganda eng mashhurlarini tavsiya beramiz.

Badiiy to'garaklarning qisqacha tavsifi.

Ruhiy rivojlanish: psixologik holatni mustahkamlaydi;

Aqliy rivojlanish: qat'iyatlilikni shakllantirish, e'tiborni rivojlantirish, o'zini tuta bilish, sabr-toqatni o'rgatish. Ular atrofdagi dunyoga ijodiy munosabatni tarbiyalaydilar, tasavvurni rivojlantiradilar, xunarga o'rgatadilar;

Qo'shimcha afzalliklar: bola turli xil badiiy materiallar (guash, akvarel, mumli qalamlar, rangli qalamlar, sezgir uchli ruchkalar) bilan ishlashni, noan'anaviy materiallardan foydalanishni o'rganadi: barglar, urug'lar, yong'oq qobig'i va boshqalar. San'at tarixi, uning asosiy yo'nalishlari haqida ma'lum miqdordagi bilimga ega bo'ladi.

Xalq amaliy san'at to'garaklari

Jismoniy rivojlanish: asbob va uskunalar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish, nozik vosita mahoratini, qo'l-ko'zni muvofiqlashtirishni rivojlantirish;

Aqliy rivojlanish: sabr-toqat, qat'iyatlilik, qat'iyatlilikni rivojlantirishga hissa qo'shadi. Ular e'tibor va o'zini o'zi nazorat qilishni talab qiladi. Ijodkorlikni rivojlantirish, sabr toqatli bo'lishga o'rgatadi;

Qo‘shimcha afzalliklar: bola keyinchalik hayotda unga albatta yordam beradigan ko‘nikma va ko‘nikmalarga ega bo‘ladi.

Ushbu guruhga, xususan, zardo‘zlik, kashtachilik, mis kandakorligi, yog‘och o‘ymakorligi, naqqoshlik kiradi.

Talaba o‘zi uchun to‘garak tanlashda nimani e‘tiborga olishi kerak?

Ehtimol, sizning fikringizcha, sizning talabangizning qobiliyatlari, moyilligi, ularni qiziqtiradigan narsalarni tahlil qilish bilan boshlash kerak. U hech narsa uchun iste‘dodga ega bo‘lishi shart emas. Ko‘pgina hollarda, biz talabaning bo‘sh vaqtini tashkil etish, kun davomida to‘plangan stressdan hissiy xalos bo‘lishni maqsad qilganimiz sababi, ba‘zida talaba hech qanday qobiliyatga ega bo‘lmagan, ammo mashq qilish istagi bo‘lgan faoliyat turini tanlash tavsiya etiladi. Istisno-bu darslar uchun dastlab ma‘lum qobiliyat va ko‘nikmalarga ega bo‘lish kerak bo‘lgan bo‘limlar. Agar talabada ular bo‘lmasa, unda uning xohishi qanchalik katta bo‘lmasin, uni qabul qilishmaydi. Tabiiyki, agar siz talabaning ma‘lum bir sohada katta yutuqlarga erishishini istasangiz, u birinchi navbatda qobiliyatiga ega bo‘lgan va ikkinchidan, bu qobiliyatlarga ega bo‘lgan narsalar bilan shug‘ullanishi kerak.

Talabaning fikrini so‘rang. Ehtimol, u allaqachon istagan to‘garakni a‘zo bo‘lgan bo‘lishi mumkin. Yoki u bu haqda hech narsa bilmaydi. Shunda siz unga nima uchun kerakligini tushuntirishingiz va eng qulay variantni taklif qishingiz kerak bo‘ladi. Siz maslahat qilmasdan talabani to‘garakga yozmasligingiz kerak. Albatta, talabalar har doim ham vaziyatni to‘g‘ri baholay olmaydilar va ongli qaror qabul qila olmaydilar. Ba‘zan ular o‘zlarini umuman hech narsani xohlamagandek his qilishadi. Ammo shunga qaramay, talabani o‘z xohishiga qarshi o‘zi istamagan joyga kelishga majburlashning hojati yo‘q: bu sizga ham, bolangizga ham zavq keltirmaydi.

Bo‘limga tashrif buyurgan talaba yangi muammoga duch keladi: ishlar ko‘payib ketadi va kuniga soatlar soni hali ham bir xil. Hamma narsa o‘z vaqtida bo‘lishi uchun vaqtinini yangi usulda tashkil qilish kerak.

Haftaning vaqti va kuni talabaning bo‘sh vaqtini hisobga olgan holda tanlanishi kerak, agar u o‘qishdan keyin juda charchagan bo‘lsa yoki sizning nazoratingizsiz uy vazifasini bajara olmasa, u holda darsdan keyin to‘garakga tashrif buyurish va kechki ovqatdan keyin kechqurun uy vazifasini bajarish maqsadga muvofiqdir.

Darslarning haftalik soati va davomiyligi ko‘plab omillarga bog‘liq: talabaning ishlashi, universitetdagi yuklamasi, bo‘limdagi darslarning murakkabligi va jismoniy holatiga.

Talaba nechta to‘garakga borishi mumkin? Javob oddiy: qancha vaqt, kuch va xohish bo‘lsa.

Agar bo‘limdagi darslar siz uchun o‘qishdan ko‘ra muhimroq bo‘lmasa (va odatda shunday bo‘lsa), demak, talabaning sevimli mashg‘ulotlari o‘quv jarayoniga zarar yetkazmasligi kerak. Talabaning vazifasi o‘z vaqtini shunday tashkil etish

kerak ki, u hamma narsani uddalay oladi. Shu bilan birga, avval barcha majburiy ishlarni, so'ngra o'yin-kulgilarni bajarish maqsadga muvofiqdir.

Talabaning o'zini kun rejasini ishlab chiqishga jalb qilish tavsiya etiladi. U o'zini o'zi ishlab chiqqan va bo'ysunishga majbur bo'lmagan kun tartibiga rioya qilish ehtimoli ko'proq. Kun rejasini tuzishda talabaga muqobil variantlarni, tanlov imkoniyatini taklif qiling. Oxir-oqibat, u bu reja asosida yashashi kerak edi.

Talabaga to'garak uning uchun zavq ekanligini aniq ayting, printsiplial jihatdan u ishga jiddiy yondashmasdan yo'qotishi mumkin. Boshida bir marta buni talabaga aniq va qat'iy tushuntirish kifoya. Ammo hech qanday holatda uni eng kichik itoatsizlikda shantaj sifatida ishlatmang.

Talaba yetarlicha yetuk va o'zi uchun to'liq javobgarlikni o'z zimmasiga olishga qodir. Uning manfaatlari barqaror bo'lmazligi mumkin. Bu shuni anglatadiki, voqealarning eng qulay rivojlanishi bilan ham, siz uning qachon va qanday faoliyati borligi, uyda nimani tayyorlashi, o'zi bilan nima olib kelishi kerakligi haqida xabardor bo'lishingiz kerak bo'ladi. Talaba bilishi kerakki, bu uni bo'limlarga borishga majbur qilish uchun emas, balki uni sug'urta qilish uchun. Agar u unutsa-eslatib qo'ying.

O'qituvchi o'z talabasining jismoniy, aqliy, ijodiy, ijtimoiy rivojlanishi haqida g'amxo'rlik qilishi kerakligini unutmang. Maqsadingizga nisbatan siz duch keladigan qiyninchiliklar shunchalik katta emasmi?

Adabiyotlar:

1. Мусинова А., Маматов Д. Самостоятельная работа студентов и её значение в формировании специалиста //Вестник интегративной психологии. – 2018. – Т. 16. – №. 16. – С. 169-172.
2. Мусинова А. С. Возрождение бухарской чеканки по меди //Міжнародний науковий журнал Інтернаука. – 2017. – №. 2 (1). – С. 37-39.
3. Sadikovna M. A. et al. The place of art in personal development //European science. – 2021. – №. 2 (58). – С. 98-100.
4. Остонова, Г. Р., Ибадуллаева, Ш. И., Мусинова, А. С., & Авлиякулова, Н. М. (2021). Дидактические принципы обучения изобразительному искусству в общеобразовательных школах. European science, (2 (58)), 104-106.
5. Остонова, Г. Р., Ибадуллаева, Ш. И., Мусинова, А. С., & Авлиякулова, Н. М. (2021). Дидактические принципы обучения изобразительному искусству в общеобразовательных школах. European science, (2 (58)), 104-106.
6. Авлиякулова, Н. М., Остонова, Г. Р., Ибадуллаева, Ш. И., & Мусинова, А. С. (2021). Роль культуры и искусства в подготовке будущих учителей к творческой деятельности. European science, (2 (58)), 95-97.
7. MB S. et al. The Significance Of Decorative-Applied Art In The Educational Process Of Higher Education //Journal of Contemporary Issues in Business and Government. – 2021. – Т. 27. – №. 1. – С. 3162-3171.
8. Мусинова А. С. Специфика эстетического воспитания будущих педагогов-художников // Молодой ученый. – 2016. – №. 11. – С. 1615-1617.
9. Мусинова А. С. Развитие художественно-творческих способностей на основе изучения и освоения различных техник и материалов //Молодой ученый. – 2016. – №. 11. – С. 1612-1615.

10. Мусинова А. Роль декоративно-прикладного искусства в воспитании подрастающего поколения //World Science: problems and innovations. – 2019. – С. 159-162.
11. Мусинова А. С. Орнамент как основа декоративно-прикладного искусства //Евразийский научный журнал. – 2016. – №. 6. – С. 474-477.
12. Мусинова А. С., Хамраева Н. А. Миллий Кандакорлик Санъатининг Шақлланиши Ва Хусусиятлари //Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 367-371.
13. SADIKOVNA M. A. Toreutic Art-AS A National Value //JournalNX. – 2020. – Т. 6. – №. 11. – С. 93-96.
14. Sadikovna M. A. Craft rite» Kamar baste»(initiation of a apprentice into a master) in Central Asia //E-Conference Globe. – 2021. – С. 160-163.
15. Musinova A. The development of professional skills in copper embosing lessons //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. – 2019. – Т. 2019.
16. Musinova, A. (2023). Возникновение и развитие народных ремёсел на территории узбекистана . центр научных публикаций (buxdu.uz), 32(32). а. (2023). Возникновение и развитие народных ремёсел на территории узбекистана . центр научных публикаций (buxdu.Uz), 32(32). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/9375
17. Мусинова А. С., Хамраева Н. А. Миллий Кандакорлик Санъатининг Шақлланиши Ва Хусусиятлари //Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2021. – Т. 1. – №. 5. – С. 367-371.
18. Musinova, A. (2023). Drawings and reading pictures,[http:// conf.iscience. uz/index.php/ mahalliykonf/ article/view/235](http://conf.iscience.uz/index.php/mahalliykonf/article/view/235)
19. Мусинова А., Хамраева Н. Декоративно-прикладное искусство в современном художественном пространстве //Pedagogik mahorat. – С. 127.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada talabalarni oliy o'quv yurtlaridagi bo'lim va to'garaklarga qanday jalb qilish haqida gap boradi. Yoshlarni bo'limlarga borishga qanday usullar qiziqtirishi mumkin. To'garaklar va bo'limlarga tashrif buyurish qanday foyda keltiradi. Maqolada o'qituvchilar tomonidan tashviqot ishlarini olib borish usullari, bolalarning to'garaklarda ishtirok etishidagi ota-onalarning roli haqida so'z boradi.

РЕЗЮМЕ

В данной статье речь идёт о том как привлечь студентов в секции и кружки в высших учебных заведениях. Какими методами можно заинтересовать молодёжь посещать секции. Какую пользу приносит посещение кружков и секций. В статье рассказываются методы проведения агитационных работ преподавателями, о роли родителей в участии детей в кружках.

SUMMARY

This article is about how to attract students to sections and clubs in higher educational institutions. What methods can be used to interest young people in attending sections. What benefits does visiting clubs and sections bring? The article describes the methods of conducting propaganda work by teachers, the role of parents in the participation of children in clubs.